

> Retouradres Postbus 1 3720 BA Bilthoven

Aan de Directeur-Generaal Volksgezondheid
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Drs. M. Sonnema
Postbus 20350
2500 EJ Den Haag

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

KvK Utrecht 30276683

T 030 274 91 11
info@rivm.nl

Ons kenmerk
07-2022 G&M-CG/ML/eu

Datum 13 april 2022
Betreft Gedragsreflecties opgeleverd 12 april 2022

Behandeld door

Kopie aan

Bijlage(n)
Bijlage 1: gedragsreflecties 12 april 2022
Bijlage 2: resultaten meest recente 3-wekelijks corona gedragsonderzoek

Geachte mevrouw Sonnema,

Op 8 april jl. heeft u de RIVM Corona Gedragsunit gevraagd om gedragsreflecties op mogelijke aanpassingen van het maatregelenpakket. Op 12 april hebben wij deze aan u opgeleverd (zie bijlage 1).

Deze 26^e gedragsreflecties zijn zoals gebruikelijk gebaseerd op resultaten uit het gedrags-wetenschappelijk onderzoek van het RIVM en de GGD'en en consultatie van [gedragswetenschappelijke experts](#).

De focus van onze gedragsreflecties ligt op het leven met het virus rekening houdend met de mogelijkheden vanuit medisch-virologisch perspectief die gesignaleerd worden met oog op continuïteit van zorg en impact op de maatschappij. Hierbij houden we zoveel als mogelijk rekening met de impact van maatregelen op naleving, draagvlak, welbevinden, ervaren rechtvaardigheid en vertrouwen in beleid.

Uitvraag VWS 8 april 2022:

Verzoek om gedragsreflecties op mogelijke aanpassingen in het maatregelenpakket. Het gaat hierbij om de volgende opties:

- Onderstaande adviezen loslaten:
 - Quarantaine advies (i.c.m. gezondheidsverklaring bij reis)
 - Generiek mondkapjesadvies
 - Zelftestadvies dag 0 en 5 na reis
 - Isolatieadvies
- Mondkapjesplicht luchtvaart loslaten

26^e Gedragsreflecties op wijzigingen in het maatregelenpakket

De door het RIVM op 12 april opgeleverde gedragsreflecties treft u aan in bijlage 1.

Verschillende onderwerpen die we in deze gedragsreflecties aanstippen zijn door ons uitgewerkt in memo's en eerdere brieven met gedragsreflecties. Deze zijn te raadplegen via www.rivm.nl/gedragsonderzoek/publicaties.

Datum

13 april 2022

Ons kenmerk

007-2022 G&M-CG/ML/eu

Recent verschenen:

Voorkeuren burgers en maatschappelijk middenveld

Bij deze attenderen wij u tevens op de recent verschenen memo over voorkeuren van burgers en maatschappelijk middenveld over de langetermijnaanpak van het coronabeleid ([De langetermijnaanpak van het coronabeleid: voorkeur van burgers en het maatschappelijk middenveld | RIVM](#)) en weergave van gesprekken met professionals over COVID-19 in de toekomst ([Met professionals in gesprek over COVID-19 in de toekomst | RIVM](#)).

Aanpassing frequentie metingen gedrag & welbevinden

In bijlage 2 is tevens een overzicht opgenomen van de meest recente meting van het 3-wekelijkse [trendonderzoek](#) (laatste meting 29 maart- 4 april). In overleg met u gaat de frequentie van dit onderzoek naar 4-wekelijks. Voorlopig is eind juni de laatste meting van het trendonderzoek voorzien. Naast dit trendonderzoek is, in samenwerking met GGD GHOR, periodiek 6-wekelijks verdiepend [vragenlijstonderzoek](#) uitgevoerd waarbij ook oog is voor welbevinden en mentale gezondheid. In overleg met u wordt dit onderzoek dit jaar in ieder geval nog 2 keer uitgevoerd (in juni en in september – interval van 13 weken).

Tot een nadere mondelinge toelichting zijn wij gaarne bereid.

Met vriendelijke groet,

Dr. Mariken Leurs
Hoofd Corona Gedragsunit
Centrumhoofd Gezondheid en Maatschappij

Bijlage 1

Gedragreflecties op beoogde wijzigingen in / continuering van het coronamaatregelenpakket

RIVM Corona Gedragseenheid | 12 april 2022

Datum

13 april 2022

Ons kenmerk

007-2022 G&M-CG/ML/eu

Kernboodschap en recent onderzoek

Kernbevindingen

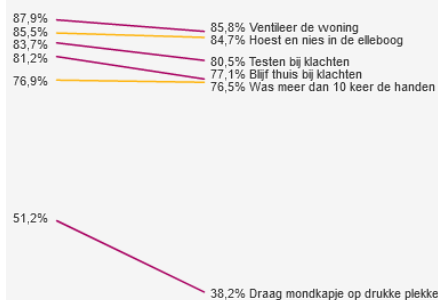
Gedragsonderzoek:

- Sociale activiteit en welzijn zijn toegenomen. Zorgen over het virus zijn afgenomen.
- Draagvlak voor adviezen rondom ventilatie, hygiëne, thuisblijven/testen bij klachten en deels thuiswerken is hoog en naleving nagenoeg stabiel. Een ruime meerderheid steunt het aanhouden van deze adviezen.
- Het voorkómen van uitgestelde zorg en operaties is voor burgers een belangrijk doel.

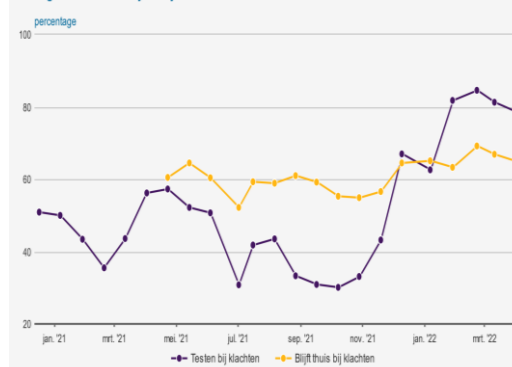
Verandering draagvlak gedragsadviezen

Meting 26 (8-14 mrt)

Meting 27 (29 mrt-4 apr)

Naleving testen en thuisblijven bij klachten

Cijfers uit het 3-wekelijkse corona-gedragsonderzoek – laatste meting 29 maart – 4 april

Strategie:

- Wees terughoudend met het afschalen van adviezen – en dus het doorbreken van gewoontes - waarvoor ook in een rustig scenario hoog draagvlak bestaat. Als vanuit epidemiologisch perspectief een maatregel of advies momenteel zeer weinig bijdraagt aan het toegankelijk houden van de zorg, is het vanwege uitlegbaarheid raadzaam om afschalen te overwegen.
- Maak duidelijk wat de beleidsdoelen zijn van het afschalen van adviezen (kosten-baten afweging), met name als deze weinig moeite kosten (zoals handen wassen of (zelf)testen) en/of zeer effectief zijn (zoals isoleren)
- Maak duidelijk wat het belang is van adviezen die nog wél blijven: Wat gaan die bijdragen aan beleidsdoelen, zoals het voorkomen van uitgestelde zorg en operaties?
- Maak duidelijk hoe dit beleid past binnen de lange termijn strategie.
- Uitlegbaarheid en consistentie zijn van belang: bijvoorbeeld, afschalen van isolatieadvies maar andere adviezen (bijv. zelftest, thuiswerken bij klachten) aanhouden is moeilijk uitlegbaar.
- Voor naleving en draagvlak van overblijvende adviezen is naast communicatie (landelijk en lokaal) ook ondersteuning nodig van burgers en het maatschappelijk middenveld door de overheid. Maak duidelijk wat de rol van de overheid is in het coronabeleid en welke verantwoordelijkheid bij de burger wordt gelegd.
- Breng in kaart wat de impact is van dit beleid op mensen met een kwetsbare gezondheid (en hun naasten), en hoe zij effectief ondersteund/gefaciliteerd kunnen worden.
- Legitimeer dat er mensen zijn die nog wel preventieve maatregelen willen nemen om zichzelf te beschermen of anderen. Voorkom dus dat bijv. het wel dragen van een mondkapje als afwijkend wordt gezien.

Datum

13 april 2022

Ons kenmerk

007-2022 G&M-CG/ML/eu

Uitvraag maatregelenpakket

Onderstaande adviezen loslaten:

- Quarantaine advies (i.c.m. gezondheidsverklaring bij reis) en zelftestadvies dag 0 en 5 na reis
 - Geen reden vanuit gedragsperspectief om deze adviezen aan te houden – ervan uitgaande dat dit epidemiologisch gezien momenteel geen grote meerwaarde heeft.
- Generiek mondkapjesadvies
 - Het percentage deelnemers dat een mondkapje draagt in een publieke binnenruimte is fors afgenomen na het vervallen van de verplichting om deze te dragen (76 procentpunt gedaald tussen begin en eind maart, zie plaatje 1). Ook is het draagvlak hiervoor laag en verder afgenomen.
 - Indien het nut hiervan epidemiologisch beperkt is, past het in dit beeld om het advies af te schalen.
 - Tegelijk is het belangrijk dat het als legitiem wordt gezien dat mensen die dat willen (om zichzelf of anderen te beschermen), wel een mondkapje blijven dragen.
- Isolatie-advies
 - Veel mensen blijven voorzichtig na een positieve test en het draagvlak voor het isolatieadvies is hoog. Bij klachten test een groot deel van de bevolking en informeert zelf contacten.

- Uit interviews komt naar voren dat geïnterviewden zich onbegrepen kunnen voelen, omdat ze zich nog (deels) isoleren of voorzichtiger zijn. Het afschalen van het isolatie-advies kan voor deze groep een onveilig gevoel geven bij het betreden van de openbare ruimte, wat deze locaties dan minder toegankelijk maakt voor meer kwetsbare en voorzichtige mensen.
 - Het isolatie-advies is een hoeksteen van het maatregelenpakket. Met het afschalen hiervan zou het signaal gegeven worden dat de pandemie nu echt helemaal voorbij is. Het afschalen van de deze maatregel is waarschijnlijk in de huidige epidemiologische situatie lastig uitlegbaar en zal bij een latere opleving ook kunnen bijdragen aan de perceptie van falend overheidsbeleid, met name als dan strikte maatregelen nodig blijken. De kans daarop zal kleiner zijn indien het isolatie-advies met enige vertraging wordt afgeschaald, op een moment met duidelijke epidemiologische zekerheid.
 - Er is vanuit gedragsperspectief geen aanleiding dit advies nu op te heffen.
- Mondkapjesplicht luchtvaart
 - Het loslaten van de mondkapjesplicht in de luchtvaart zou een consistente stap zijn na het loslaten van deze verplichting op andere plekken zoals het openbaar vervoer. In verschillende andere EU-landen is het dragen van een mondkapje echter nog onderdeel van het maatregelenpakket, ook buiten de luchtvaart. Vanuit oogpunt van uitlegbaarheid en haalbaarheid, stem de mondkapjesplicht internationaal af.

Datum

13 april 2022

Ons kenmerk

007-2022 G&M-CG/ML/eu

Aandachtspunten voor communicatie

- Communiceer een haalbaar, breed gedragen en effectief (midden) lange termijn plan dat inhoudelijk aangeeft:
 - a. welke indicatoren (bijv. de R, besmettingscijfers, of ziekenhuisopnames) als criterium worden gebruikt en waarom (ziektelast zoals long-covid)
 - b. op welke criteria en evidentie (inclusief effectiviteit en haalbaarheid en impact op welzijn, ongelijkheid en rechtvaardigheid) dit plan is gebaseerd
 - c. hoe zich dat vertaalt in lokale of bredere maatregelen, en wie (bijv. burgers, organisaties, beleidsmakers, communicatie professionals) wat moet doen
 - d. wat het (middel)lange termijn perspectief is
 - e. communiceer dat/hoe overheid zich blijft voorbereiden op eventuele opleving van gevaarlijkere variant. De huidige pandemie lijkt voorbij, maar het virus blijft en kan nog altijd muteren en voor ongewenste wendingen zorgen.
- Specifieke aandachtspunten:
 - a. Maak duidelijk waarom bepaalde adviezen (vooralsnog) blijven.
 - b. Communiceer helder wat gedragsadvies is na contact met een positief getest persoon (wat moet je dan concreet doen); extra alert zijn op klachten, laagdrempelig testen bij klachten en contact met kwetsbare personen in de 10 dagen na het contact met de positieve persoon vermijden.
 - c. Ieders vrijheid om zichzelf te blijven beschermen. Het risico op infectie is weliswaar afgenomen en ook het risico op ernstige gevolgen. Echter, niet voor iedereen zijn de risico's acceptabel en risico's zijn mogelijk ook niet voor altijd weg (eventuele opleving in bijvoorbeeld najaar). Publiekscampagne kan helpen (met ook voorbeelden vanuit de overheid).

- d. Indien men naar buitenland gaat, benoem het checken vooraf van de regels in landen van doorreis/eindbestemming om niet voor verrassingen te komen staan.
- e. Bied inreizigers informatie over welke adviezen in Nederland van toepassing zijn via bijvoorbeeld een pushbericht bij binnenkomst in Nederland (analoog aan de werkwijze bij een aantal andere EU-landen).

Datum

13 april 2022

Ons kenmerk

007-2022 G&M-CG/ML/eu

Zie voor nadere toelichting en voorbeelden onze eerder uitgebrachte gedragsreflecties en memo's. www.rivm.nl/gedragsonderzoek/publicaties

Bijlage 2 Resultaten 3-wekelijks corona-gedragsonderzoek – laatste meting 29 maart- 4 april

Datum
13 april 2022

Ons kenmerk
007-2022 G&M-CG/ML/eu

Het volgen van en draagvlak voor de basis gedragsadviezen

Voor het landelijke [Coronadashboard](#) wordt er driewekelijks een onderzoek uitgevoerd. Hiervoor wordt een steekproef getrokken uit een panel dat op demografische kenmerken zo representatief mogelijk is voor de Nederlandse bevolking. Tussen 29 maart en 4 april jl. heeft hiervoor de 27^e meting plaatsgevonden. Deelnemers krijgen vragen over het volgen van en draagvlak voor de basis gedragsadviezen die gelden in Nederland vanwege de coronapandemie. Deze rapportage is een beknopt verslag van de belangrijkste veranderingen ten opzichte van de vorige meting(en). Dit onderzoek wordt uitgevoerd naast een [vragenlijstonderzoek](#) met een longitudinaal design dat zeswekelijks plaatsvindt.

Geen maatregelen maar adviezen

Met ingang van 23 maart jl. zijn vrijwel alle coronamaatregelen vervallen. Alleen op het vliegveld en in het vliegtuig is het nog verplicht om een mondkapje te dragen. De overheid geeft nog wel gedragsadviezen om de verspreiding van het virus te beperken. Een aantal van de afgeschafte adviezen (zoals thuiswerken) worden nog gemonitord. Echter hiervan vinden geen draagvlak metingen meer plaats.

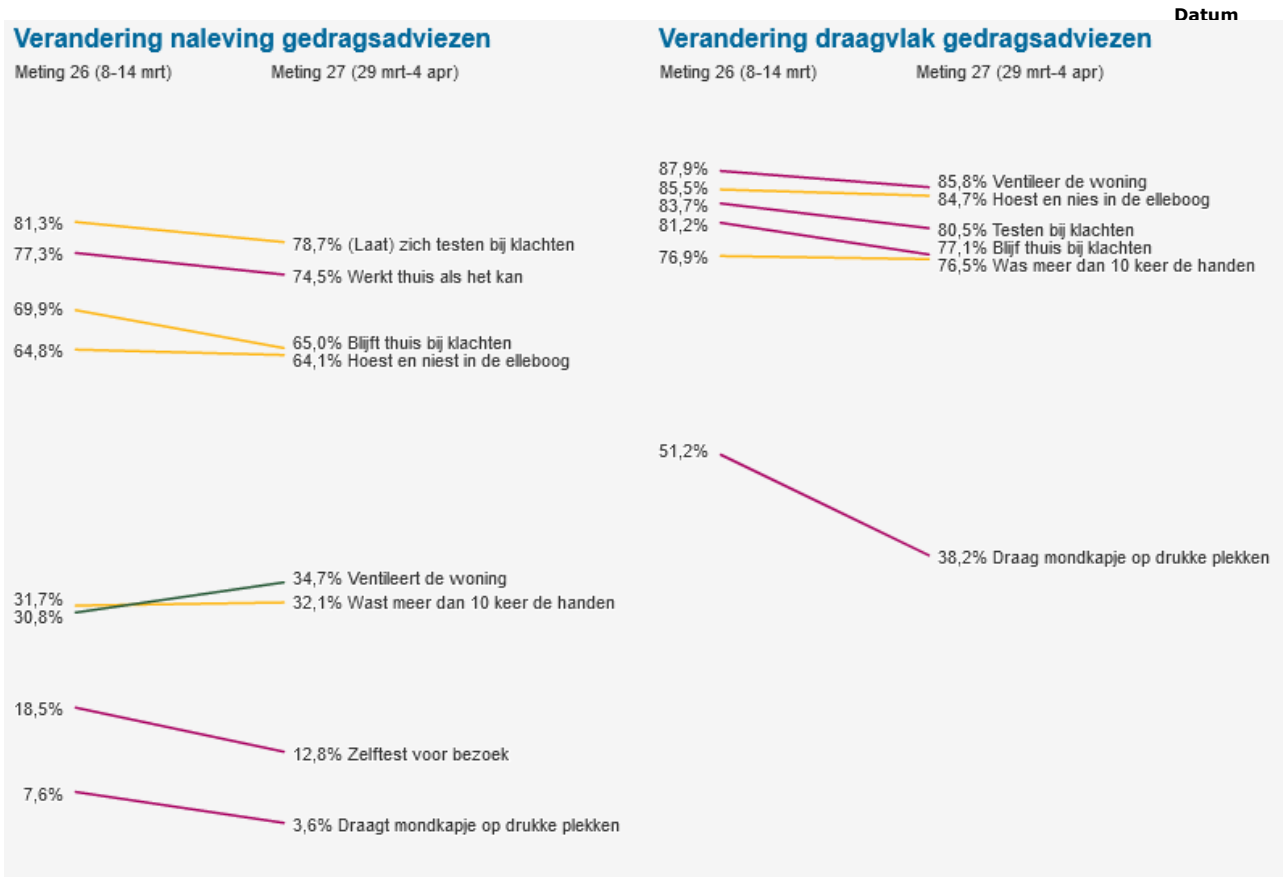
Het volgen van gedragsadviezen

Figuur 1 geeft een beeld van het naleven van, en het draagvlak voor de basis gedragsadviezen. De rode en groene lijnen betreffen respectievelijk een statistisch significante stijging of daling ten opzichte van de meting drie weken eerder. Gele lijnen geven veranderingen aan ten opzichte van de ronde ervoor die statistisch niet significant zijn bevonden.

De naleving van één gedragsadvies is (statistisch gezien) gestegen sinds de vorige meting, nl. het percentage deelnemers dat de woning ventileert. Dit gaat gepaard met de stijgende buitentemperatuur. Bij drie gedragsadviezen zien we een daling ten opzichte van de vorige meting. Het percentage deelnemers dat een zelftest doet voor bezoek is afgenomen, evenals het percentage dat een mondkapje draagt op drukke plekken. Deze adviezen worden door een kleine minderheid opgevolgd, respectievelijk 13 en 4% zegt dit te doen. Ook het percentage deelnemers dat minimaal de helft van de tijd thuiswerkt is afgenomen. De overheid stelt geen norm aan het aantal uren dat thuisgewerkt zou moeten worden (ten tijde van de vorige meting was dat nog 'minimaal de helft van de tijd'); wel wordt werkgevers gevraagd om te stimuleren dat mensen deels thuis kunnen werken. Testen bij klachten is het advies dat het meest wordt opgevolgd; 8 op de 10 deelnemers zegt dit te doen. We gaan hier verder op in onder het kopje 'Trend naleving testen en thuisblijven bij klachten'.

Draagvlak voor de gedragsadviezen

Het draagvlak voor vier van de zes gedragsadviezen is gedaald. De grootste daling zien we in het draagvlak voor het advies om een mondkapje te dragen op drukke plekken. Voor twee adviezen is het draagvlak stabiel: hoest en nies in de elleboog, en was regelmatig je handen.

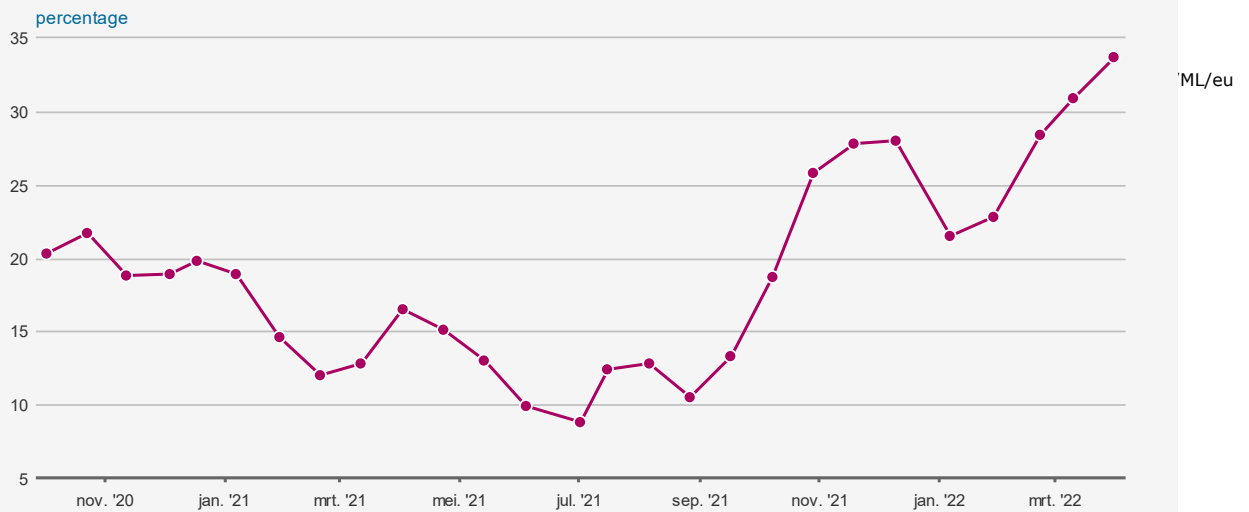

Figuur 1: Ontwikkeling van naleving en draagvlak voor de basis gedragsadviezen (groen: statistisch significante toename; geel: geen statistisch significante toe- of afname; rood: statistisch significante afname).

Trend naleving testen en thuisblijven bij klachten

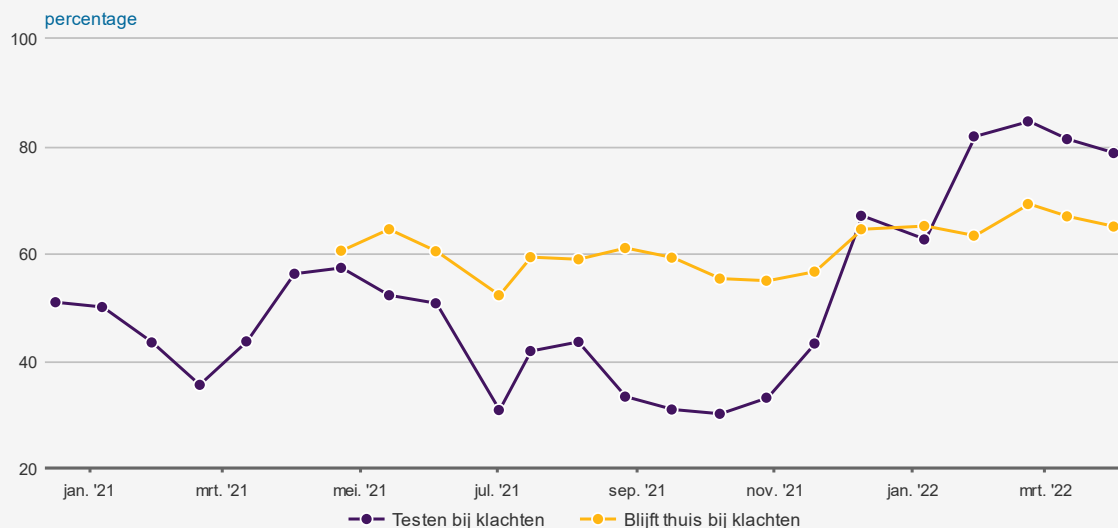
Het percentage deelnemers met minimaal één coronagerelateerde klacht is vanaf augustus 2021 toegenomen tot begin januari jl. toen juist sprake was van een afname. Daarna steeg het percentage weer en dat zien we nu voor vier opeenvolgende metingen (Figuur 2a). Het percentage deelnemers dat thuisblijft bij klachten is sinds de vorige meting stabiel gebleven, evenals het percentage deelnemers dat (zelf)test bij klachten. De eerdere stijging in testen bij klachten was deels toe te schrijven aan de aangepaste maatregel (vanaf 3 december mag er ook een zelftest worden afgenomen bij gezonde mensen). Van de deelnemers die aangeven coronagerelateerde klachten te hebben gehad in de 3 weken voor deze meting, heeft 42% alleen een zelftest gedaan, 25% deed eerst een zelftest en ging daarna nog naar de GGD, en 12% ging alleen naar de GGD. Deelnemers van 70+ testen minder vaak bij klachten dan jongere deelnemers, en kiezen dan vooral minder vaak voor een zelftest. Ter indicatie, van de 70+ers met klachten deed 49% een zelftest (34% alleen zelftest, 15% ging daarna nog naar de GGD), terwijl dit onder 55-69 jarigen 61% en 40-54 jarigen 66% was.

Deelnemers met minstens één coronagerelateerde klacht

Figuur 2a: Percentage deelnemers met minimaal 1 coronagerelateerde klacht.

Naleving testen en thuisblijven bij klachten

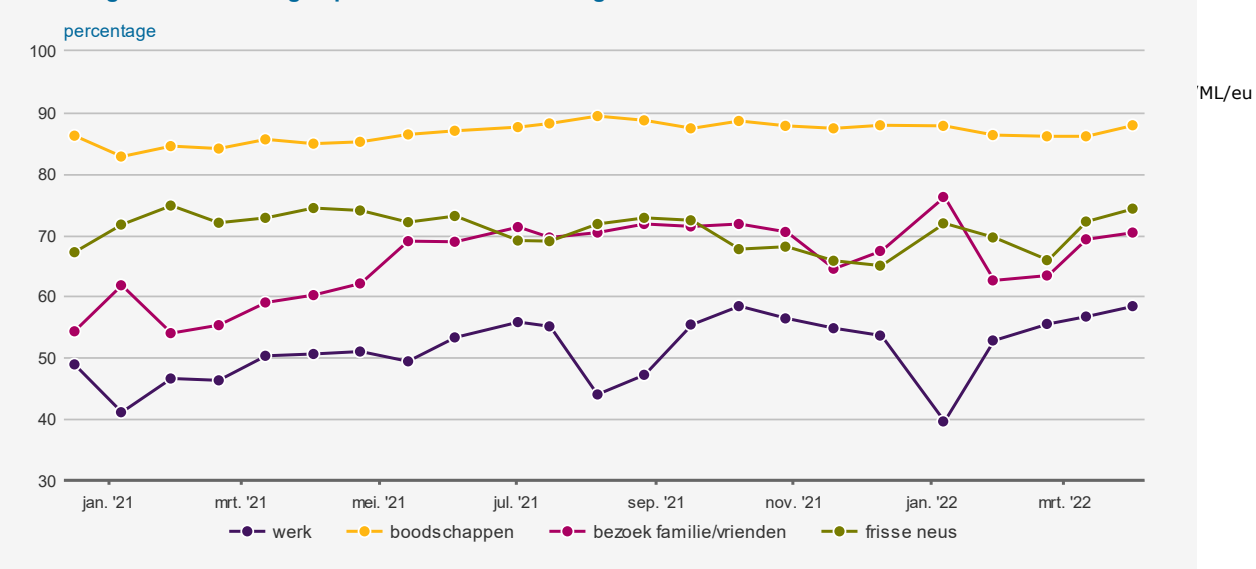

Figuur 2b: Naleving van (zelf)testen en thuisblijven bij klachten.

Trend van (sociale) activiteiten en mobiliteit

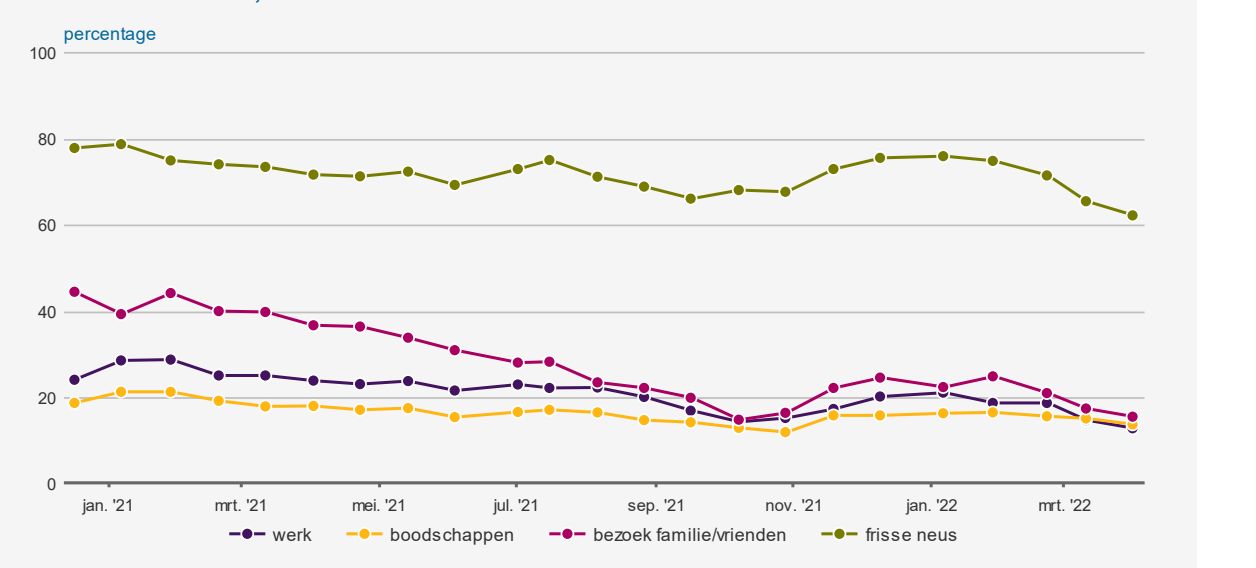
Figuur 3a toont het percentage deelnemers dat heeft aangegeven in de week voorafgaand aan de meting naar buiten te zijn geweest voor een activiteit. De afgelopen vier meetrondes zien we een geleidelijke toename in het percentage deelnemers dat naar buiten is gegaan om te werken. Het percentage deelnemers dat naar buiten is geweest om een frisse neus te halen of om familie of vrienden te bezoeken was in de vorige meting gestegen en nu min of meer stabiel gebleven. De mate waarin het lukt om 1,5 meter afstand te houden tijdens deze activiteiten is opnieuw (licht) afgenomen (figuur3b). Het grootste verschil ten opzichte van een jaar geleden is daarbij zichtbaar in het afstand houden van vrienden in familie, dat gebeurt nu een stuk minder.

Percentage mensen dat afgelopen week naar buiten is geweest voor:

Figuur 3a: Percentage deelnemers dat in afgelopen week minimaal 1 keer naar buiten is geweest om te werken, om boodschappen te doen, familie of vrienden te bezoeken en/of om een frisse neus te halen.

Mate waarin het lukte 1,5 meter afstand te houden

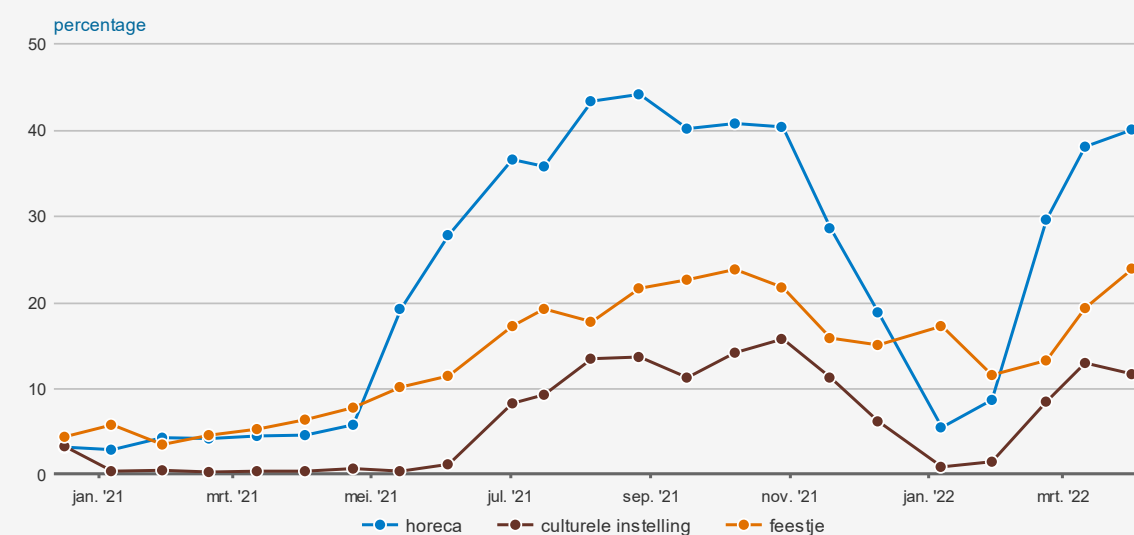
Figuur 3b: Percentage deelnemers dat rapporteert dat mensen (zelden of nooit) dichterbij kwamen dan 1,5 meter tijdens de laatste keer dat ze naar buiten gaan om te werken, boodschappen te doen, familie of vrienden te bezoeken of een frisse neus te halen.

Als we verder inzoomen op de sociale activiteit zien we opnieuw een lichte toename van het aantal deelnemers dat naar buiten is gegaan om naar de horeca te gaan. De eerdere grotere stijgingen waren een logisch gevolg van de versoepelingen omtrent het bezoeken van de horeca en de verruiming van de openingstijden. Ook gaan weer meer deelnemers naar een feestje. We zien dat het afstand houden in deze settings verder is afgenomen. Gedurende de meetperiode gold de anderhalve meter regel niet meer als maatregel, maar werd dit in de communicatie nog wel genoemd als 'veilige afstand'.

Datum
13 april 2022

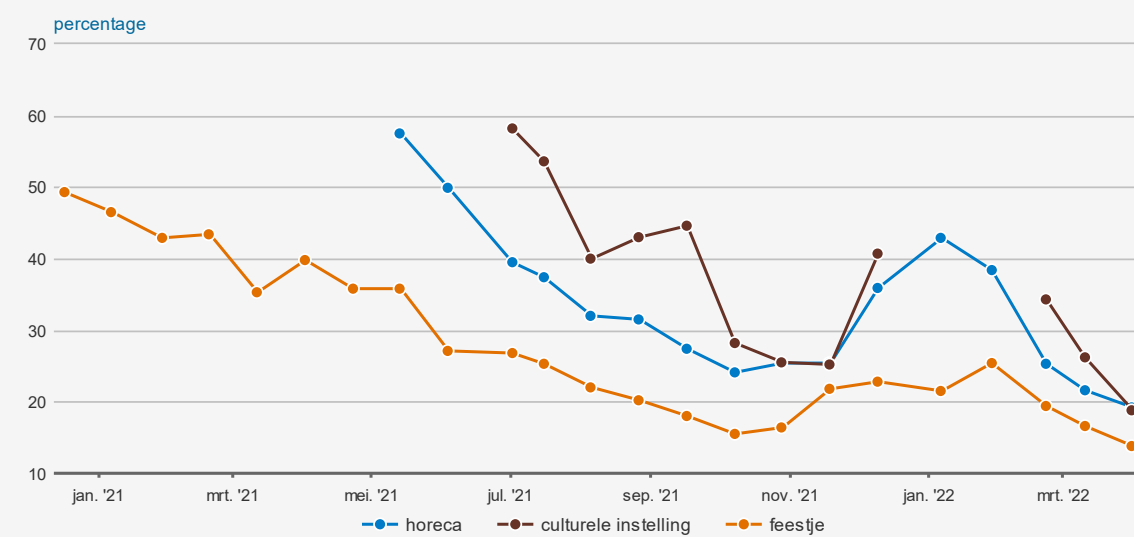
Ons kenmerk
007-2022 G&M-CG/ML/eu

Percentage mensen dat afgelopen week naar buiten is geweest voor:

Figuur 4a: Percentage deelnemers dat in afgelopen week minimaal 1 keer naar buiten is geweest om naar een horecagelegenheid (café, restaurant) te gaan, naar een culturele instelling (bioscoop, theater, museum) te gaan en/of om naar een feestje te gaan (verjaardag, bruiloft).

Mate waarin het lukte 1,5 meter afstand te houden

Figuur 4b: Percentage deelnemers dat rapporteert dat mensen (zelden of nooit) dichterbij kwamen dan 1,5 meter tijdens de laatste keer dat ze naar buiten gaan om een horecagelegenheid (café, restaurant) te gaan, naar een culturele instelling (bioscoop, theater, museum) te gaan en/of om naar een feestje te gaan (verjaardag, bruiloft). De cijfers bij culturele instelling en horeca zijn gedurende de sluiting weggelaten.

Zorgen om het Coronavirus

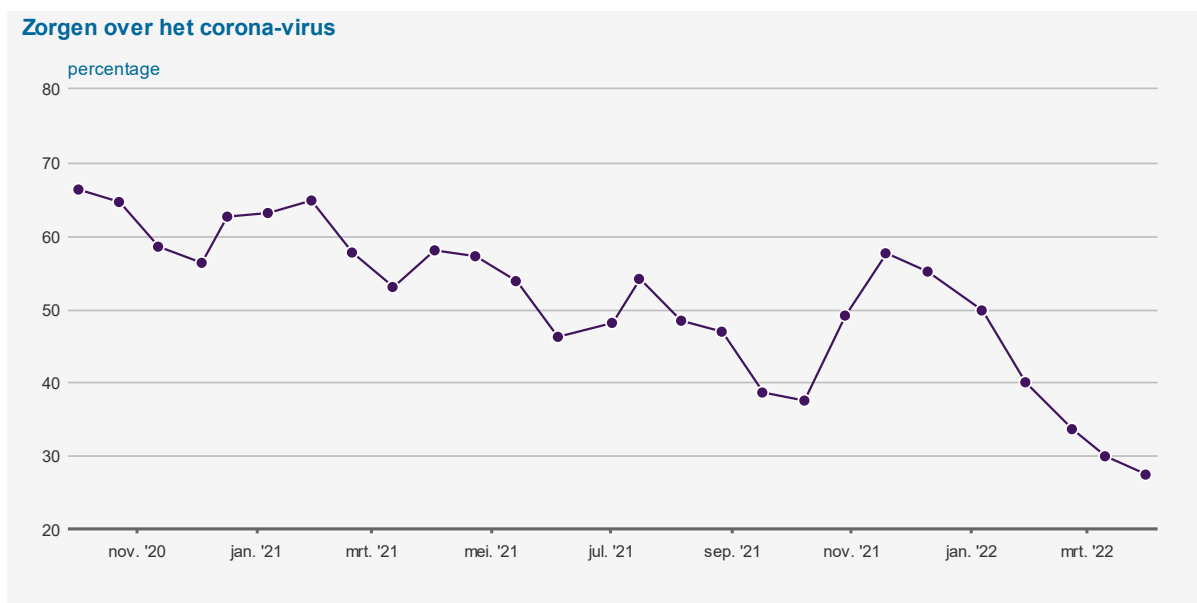
Datum

13 april 2022

Ons kenmerk

007-2022 G&M-CG/ML/eu

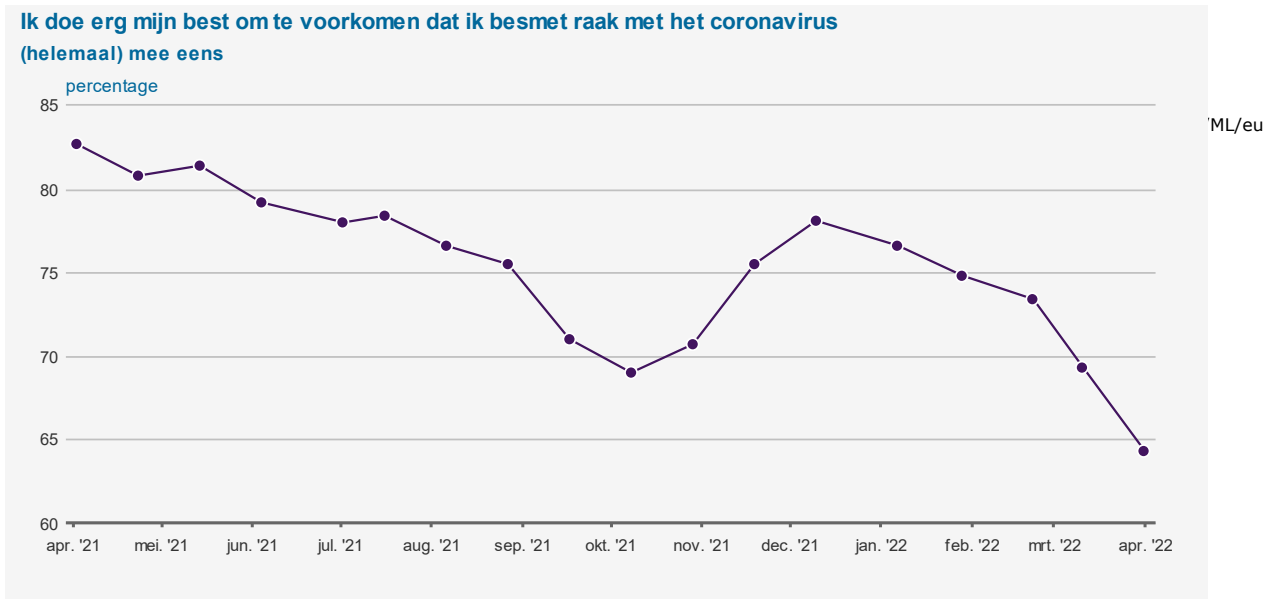
Figuur 5 toont de trend van het percentage deelnemers dat zich zorgen maakt om het virus. In oktober 2020 maakte ruim 65% zich nog zorgen. In het afgelopen jaar is dat percentage gedaald tot 38% (begin oktober). Daarna steeg het percentage deelnemers dat zich zorgen maakt naar bijna 60%, op dat moment speelde de opmars van de nog onbekende omikronvariant. Daarna zie we bij zes metingen op een rij een daling van het aantal deelnemers dat zich zorgen maakt over het coronavirus (27% in de laatste meting). De daling in het aantal mensen dat zich zorgen maakt over het coronavirus is in alle leeftijdsgroepen te zien; oudere deelnemers maken zich wel nog altijd meer zorgen dan jongere deelnemers. De daling gaat samen met de berichtgeving rondom de omikronvariant die ondanks de hoge besmettelijkheid een milder ziekteverloop laat zien en leidt tot minder ziekenhuisopnames.

Figuur56: Percentage deelnemers dat zich zorgen maakt over het coronavirus.

Risicomijding

Het percentage mensen dat zegt (erg) zijn best te doen om te voorkomen dat ze besmet raken met het virus, steeg vanaf begin oktober tot half december. Sindsdien zien we een dalende trend (figuur 6).

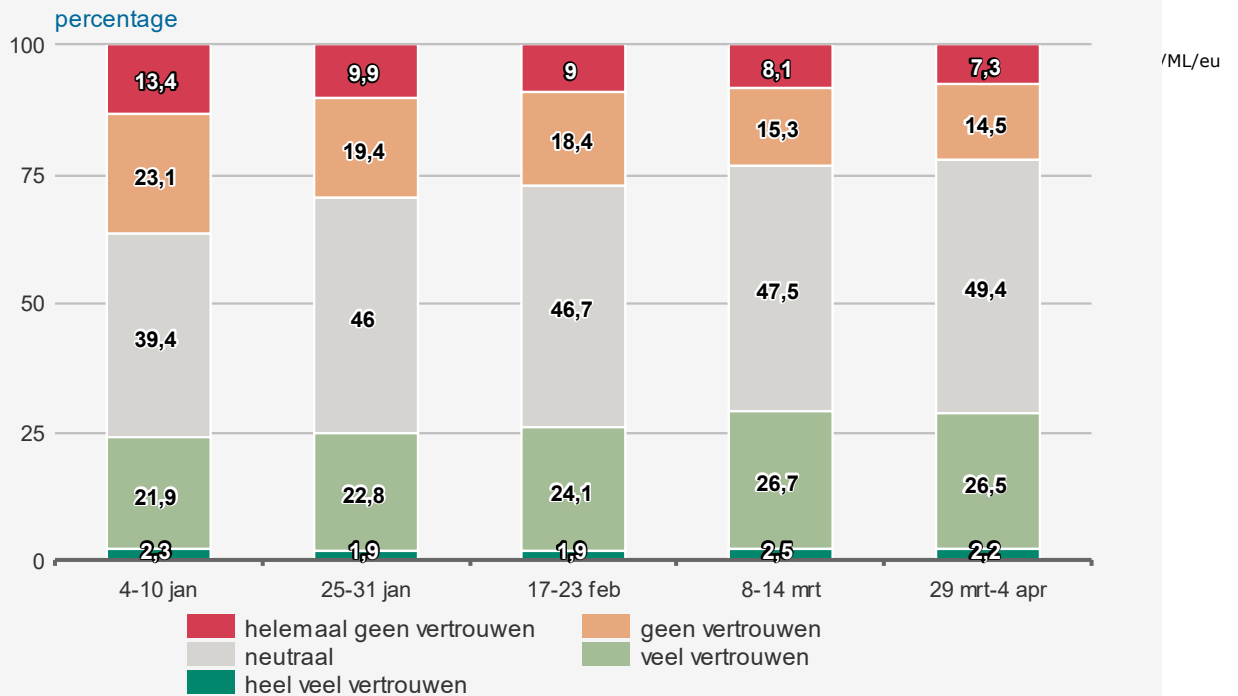

Figuur 6: Percentage deelnemers dat zijn/haar best doet om te voorkomen dat ze besmet raken met het coronavirus.

Vertrouwen in coronabeleid van de overheid en proportionaliteit van de maatregelen

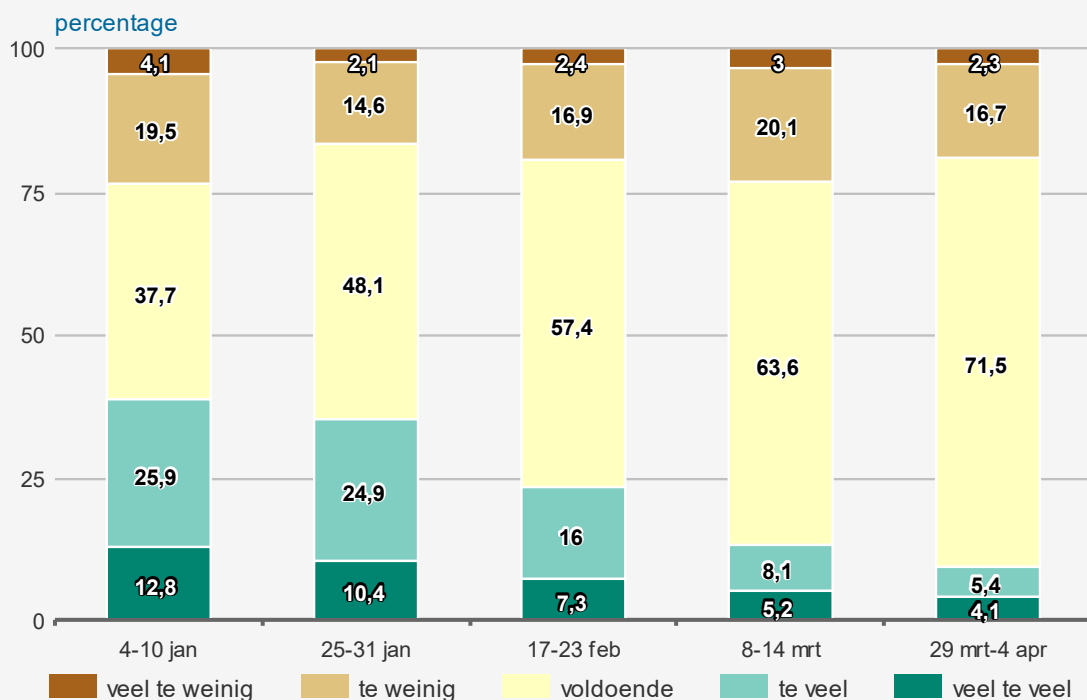
Het percentage mensen dat zegt (helemaal) geen vertrouwen te hebben in het coronabeleid van de overheid is verder afgenomen. Begin januari was dit nog meer dan een derde. Inmiddels is dit cijfer afgenomen naar 22%. Het percentage deelnemers dat (heel) veel vertrouwen heeft in het coronabeleid is sinds januari gestegen van 24 naar 29%. Het percentage deelnemers dat vindt dat de overheid 'voldoende' maatregelen neemt is sinds begin januari jl toegenomen van 38 naar 72% in de laatste meetronde (figuur 8).

Vertrouwen in het coronabeleid van de overheid, trend

Figuur 7: Vertrouwen in het coronabeleid van de overheid.

Proportionaliteit coronamaatregelen, trend

Figuur 8: Proportionaliteit coronamaatregelen.

Vaccins

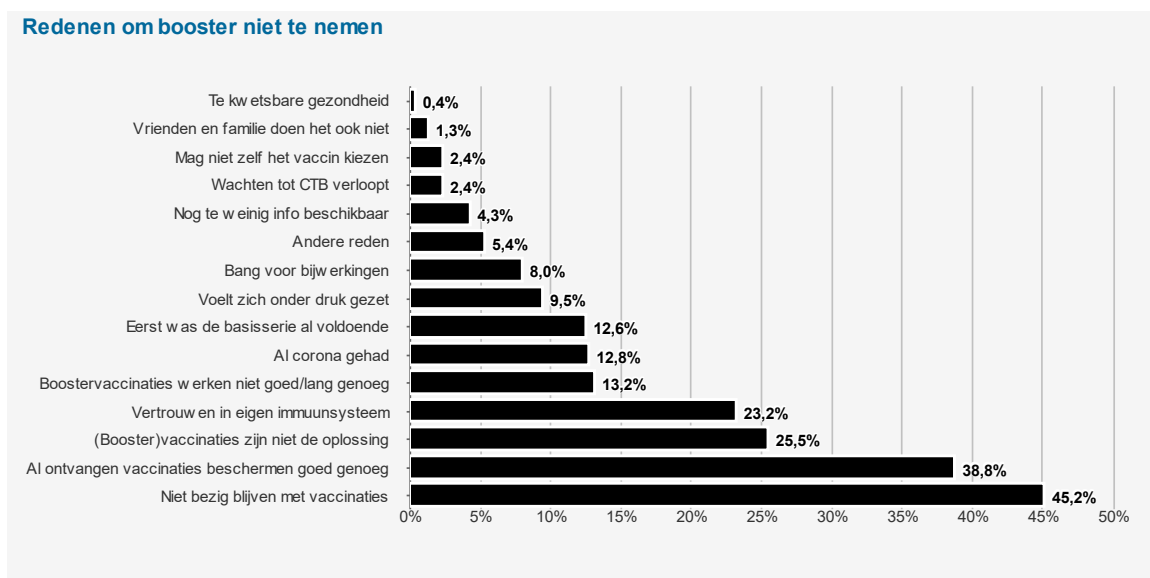
Aan deelnemers die (nog) geen boostervaccinatie hebben gehaald is gevraagd om een of meerdere redenen daarvoor. De meest gekozen reden is dat mensen niet bezig willen blijven met vaccinaties (45%) gevolgd door de reden dat volgens deelnemers de al ontvangen vaccinaties genoeg bescherming bieden (39%). Figuur 9 geeft een overzicht.

Datum

13 april 2022

Ons kenmerk

007-2022 G&M-CG/ML/eu

Figuur 9: Redenen om geen boostervaccinatie te nemen.

Over de deelnemers

Aan de 27^e ronde deden 5.161 deelnemers mee. De man-vrouw, leeftijds- en opleidingsverdelingen staan gepresenteerd in tabel 1.

De door ons gepresenteerde cijfers worden gewogen naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau zodat ze een zo representatief mogelijk beeld geven van de Nederlandse bevolking.

N = 5.161	
Geslacht	
man	50,9%
vrouw	49,1%
Leeftijd	
16-24 jaar	12,4%
25-39 jaar	19,1%
40-54 jaar	22,8%
55-69 jaar	25,4%
70+	20,3%
Opleidingsniveau	
laag	22,4%
midden	40,2%
hoog	37,4%

Tabel 1: Achtergrondkenmerken van de deelnemers.